

Jana Poláková. Dva životy, dvě kultury, dvě země. Řekové na českém území od 2. poloviny 20. století do současnosti. Brno: Nadační fond Hellenika, 2020, 313 str. ISBN: 978-80-210-9665-3.

Nikola Karasová*

<https://doi.org/10.5817/NGB2021-1-7>

Kniha s názvem *Dva životy, dvě kultury, dvě země. Řekové na českém území od 2. poloviny 20. století do současnosti* etnoložky Jany Polákové znovuotevřela u příležitosti 70. výročí řecké občanské války (1946–1949) téma řeckých uprchlíků v Československu a jejich potomků. Osudy tzv. řecké politické emigrace se u nás i dříve těšily značnému zájmu badatelů. Ti na téma nahlíželi z perspektivy historického výzkumu (především Hradečný 2000, Tsivos 2012 a 2019, Králová 2009, Konečný – Botu 2005), antropologie a etnografie (Botu 1982), jazykovědy (např. Sloboda 2003) či pedagogiky (např. Dostálová 2010, Bontila 2010, Chábová 2010), včetně rozlišení mezi řeckou a (slavo)makedonskou částí emigrace (Dorovský 1998). Na zachování historické paměti se přitom nepodíleli pouze badatelé, ale též sami příslušníci řecké menšiny, a to jednak publikováním svých pamětí (Karadzos 2004, Papadopoulos 1998 a 1999), vlastní produkcí (Joanidis 2013) a uměleckou tvorbou (Makris 1986), jednak poskytnutím svědectví o prožitých zkušenostech (např. Zissaki-Healey 2013).

Po kolektivní monografii s názvem *„Vyschly nám slzy...“: Řečtí uprchlíci v Československu*, kterou sestavili Kateřina Králová a Kostas Tsivos (Dokořán, 2012), je kniha Jany Polákové již druhým příspěvkem na poli orální historie, který dává hlas přímým účastníkům zkoumané historické reality a zaměřuje se na mikrohistorii. Navzdory tomu se obě publikace značně odlišují. První z projektů byl rovněž navázán na výročí, tentokrát šedesáti let od příchodu uprchlíků z Řecka do Československa. V jeho rámci tým badatelů natočil životopisné videorozhovory se 42 pamětníky z řad řeckých uprchlíků, které jsou široké veřejnosti k dispozici v databázi *Paměti národa*.¹ Tyto rozhovory následně posloužily vzniku zmíněné kolektivní monografie, jejíž chronologicky řazené kapitoly vždy refletovaly jedno konkrétní téma s cílem postihnout příběh

* Text vznikl v rámci projektu *Neočekávané útočiště? Uprchlíci a občané ve středovýchodní Evropě ve 20. století*, který je financován Evropskou radou pro výzkum (ERC) v rámci programu pro výzkum a inovace EU Horizont 2020 (grant č. 819461).

1 *Sixty Years After. Memory of Greek Civil War Refugees in Czechoslovakia, 1949–2009* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/sixty-years-after-memory-greek-civil-war-refugees-czechoslovakia-1949-2009> [19. července 2021].

emigrace od útěku z občanské války až po mezigenerační rozdíly vznikající v rodinách a komunitách českých Řeků.

Oproti tomu kniha *Dva životy, dvě kultury, dvě země* byla – vedle stejnojmenné putovní výstavy a dokumentárního filmu – jedním z výstupů projektu iniciovaného nadačním fondem *Hellenika* a odborně zaštitěného *Etnografickým ústavem Moravského zemského muzea* v Brně. Jana Poláková v jeho rámci pořídila 19 rozhovorů s pamětníky, pocházejícími z pěti rodin a reprezentujícími dvě až tři generace v Česku žijících Řeků. Tímto způsobem se autorka snažila zachytit postupnou proměnu narativů, které se z původní ryze osobní a emocionálně laděné perspektivy rodinné historie postupem času přetvářejí ve zprostředkovanou, a tudíž zobecněnou historickou paměť.

V první části knihy autorka na zhruba padesáti stranách podává výklad o příchodu, zaopatření a společenském začlenění dospělých a dětských uprchlíků z Řecka. Prokládá jej četnými citacemi pamětníků, které vhodně ilustrují zvolený narativ. Ten je navíc vizuálně doprovázen pestrou škálou poutavých dobových fotografií, archivních materiálů a novinových článků. Ačkoli se autorka hlásí k mikrohistorickému přístupu ke zkoumání dějin, text vzhledem k jeho obecnosti a absenci úzkého vymezení tématu za mikrohistorickou studii považovat nelze. Ani s ohledem na dříve publikované práce jiných autorů, historiků a etnografů kniha nepřináší mnoho nového. Etnologii blízká témata zachování etnické identity prostřednictvím sdílené kultury, jazyka, náboženství, rodinných a společenských struktur, hudby, tance a gastronomie – kromě již jmenovaných zpracovaná např. Lenkou Němcovou (2005) či Bubulinou Spanosovou (2010) – jsou v textu sice významně zastoupena, nejsou ale propracována do detailů.

Druhou, podstatně delší část publikace tvoří přepis rozhovorů s pamětníky, které jsou členěny dle jednotlivých rodin a chronologicky. Autorce se podařilo sestavit reprezentativní výběr z hlediska pohlaví, věku i geografického rozmístění, a především pak zachytit vzpomínky nejstarších žijících uprchlíků z Řecka, kteří byli v době svého příchodu do Československa v dětském či velmi mladém věku. Autorka se vydala cestou semistrukturovaných rozhovorů, v nichž se převážně soustředila právě na otázky národní a kulturní identity a jejích konkrétních projevů, stejně jako na vztah k bývalé vlasti či vlasti předků, k českému státu a většinové populaci. V tomto ohledu je zajímavé například zachování nářečních výrazů v prepisech rozhovorů, jejichž používání spolu s dalšími prvky poukazuje na silnou lokální identitu některých pamětníků.

Autorka publikace uvádí, že rozhovory byly zpracovány z etnologického hlediska a bez provedení kritického historického rozboru, což mimo jiné vede k jejich jisté historické nepřesnosti. Ta se však bohužel projevuje nejen v samotných rozhovorech, ale též v úvodním textu. Autorka tak kupříkladu tvrdí,

že Československo nepovažovalo Řeky za národnostní menšinu mimo jiné z důvodu jejich setrvání u řecké státní příslušnosti (s. 18), zároveň ale konstatuje nemožnost návratu do Řecka pro velkou část z nich z důvodu předchozího odebrání řeckého občanství (s. 55) a neuvádí nic bližšího k jejich reálnému právnímu postavení. Podobně bez vysvětlení zůstalo tvrzení, podle něhož pro většínu emigrantů znamenal odchod z Řecka záchranu života, což ovšem odsunulo mnohovrstevnatou otázku potenciální nedobrovolnosti „evakuace dětí“ a politicko-ideologického charakteru celé akce na druhou kolej (s. 22). Přepřacování by zasloužila kupříkladu též mapa hlavních emigračních cest z Řecka (s. 30), která zobrazuje pouze dvě ze tří užívaných tras.

Vysvětlení o etnologickém, a nikoli historickém zaměření publikace je pochopitelné, o to víc zarážející je, že v knize rovněž chybí hlubší etnologický rozbor. Metodologii rozhovorů a nastínění hlavních tendencí ve vyjádřeních vypravěčů je věnováno jen několik stran úvodu, zatímco jednotlivé rozhovory s pamětníky jsou ponechány bez komentáře. Jejich vzpomínky a reflexe rodinné historie z pohledu několika generací mají bezpochyby hodnotu samy o sobě a podíl na jejich zachování je hodný ocenění. Přesto by zasloužily pevnější teoretické ukotvení a další analýzu. Zvolený formát knihy, který až na výjimky obsahuje plné verze rozhovorů, a je tudíž rozsáhlý, patrně širší uchopení tématu neumožnil. Navzdory výtkám představuje publikace obohacení pro dosavadní výzkum na toto téma a své čtenáře si bezpochyby najde jak mezi badateli, tak mezi členy řecké komunity a zainteresovanými osobami z širší veřejnosti.

Bibliografie

- Bontila, M. 2010. The Educational and Social Policy of Refugees in the Former Czechoslovakia. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 107–116.
- Botu, A. 1982. Řecká etnická skupina v Československu. *Český lid* 69/1, 47–50.
- Dorovský, I. 1998. *Makedonci žijí mezi námi*. Brno.
- Dostálová, R. 2010. Výuka řeckého jazyka na českých vysokých školách. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 171–183.
- Hradečný, P. 2000. *Řecká komunita v Československu: její vznik a počáteční vývoj (1948–1954)*. Praha.
- Chábová, K. 2010. Vzdělávání řeckých dětí v Československu v letech 1948–1968. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 199–210.
- Joanidis, S. 2013. *Řekové v Česku*. Rejvíz.
- Karadzos, G. 2004. *Ukradené slunce*. Lomnice nad Popelkou.
- Konečný, M. – Botu, A. 2005. *Řečtí uprchlíci: kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948–1989*. Praha.
- Králová, K. 2009. Otázka loajality řecké emigrace v Československu v letech 1948 až 1968. *Slovanský přehled* 95/3, 337–350.

- Králová, K. – Tsivos, K. (eds.) 2012. „Vyschly nám slzy...“. Řeční uprchlíci v Československu. Praha.
- Makris, P. 1986. *Děti vyděděnců*. Ostrava.
- Němcová, L. 2005. Identita třetí generace Řeků žijících v České republice. In D. Bittnerová – M. Moravcová (eds.), *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, 335–346.
- Papadopoulos, L. 1998. *Paidia tis thyellas/Děti bouře: vzpomínky a výpovědi o dětských emigrantech z roku 1948 po padesáti letech*. Praha.
- Papadopoulos, L. 1999. *Nostimon hémar/Den návratu: historie, zážitky a osobní vzpomínky na velkou emigraci z let 1949 a 1950 v Československu u příležitosti uplynulých 50 let*. Praha.
- Sloboda, M. 2003. Language Maintenance and Shifts in a Greek Community in a Heterolingual Environment: The Greeks in the Czech Republic. *Journal of the Hellenic Diaspora* 21/1, 5–33.
- Spanosová, B. 2010. *Sentiment and Manifestation of Greekness in the Czech Republic*. Diplomová práce. Praha.
- Tsivos, K. 2012. *Řecká emigrace v Československu (1948–1968) – od jednoho rozštěpení ke druhému*. Praha.
- Tsivos, K. 2019. „O megalos kajmos tis xeniteias...“. *Ellines politikoi prosfyges stin Tsechoslovakia, 1948–1989*. Athina. [Τσίβος, Κ. 2019. «Ο μεγάλος καιμός της ξενητείας...». Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στην Τσεχοσλοβακία, 1948–1989. Αθήνα.]
- Zissaki-Healey, T. 2013. *Řecký politický exil a národnostní menšina v českých zemích*. Přel. Věra Klontza-Jaklová. Praha.

